

Proč dáváme děti křtít?

Frank Peschel

Často se setkáváme s otázkou, proč dáváme své děti křtít, a když už, proč je dáváme křtít brzy po narození. Není to jen stará tradice, která vychází ze strachu, že dítě, zemře-li nepokřtěné, nemůže být spaseno? A nevezmeme dětem možnost vlastního svobodného rozhodnutí, když je dáme pokřtít v dětství? Nebo má křest naopak význam pro samotný vývoj dítěte?

Následující článek se pokusí zodpovědět poslední otázku kladně. Autor tím však nechce zastávat dogmatický názor, že je myslitelný jedině brzký křest. Sám nebyl pokřtěn jako dítě – a žije jako člověk. Jde o něco jiného: každý jistě bude souhlasit s tím, že dětem nebereme svobodu, když jim dáváme jíst. Ale přesto jim tím v určitém ohledu tu svobodu bereme! Celý způsob výživy působí na růst těla, formuje jemnější utváření orgánů a jejich funkce, pěstuje určité návyky a záliby, které budou mít vliv na pozdější osud dítěte. Extrémy jsou jednak tlusté, přejedené dítě, které se neumí ovládat, vidí-li nějaký mls, jednak hubené, nedoživené dítě, které nemá dostatek sil do života. V obou případech – i ve všech nuancích mezi extrémy – znamená výživa více či méně silné omezení životních možností. Nikdo však nepřestane pro toto omezení dítě živit. Ono se bude muset jako dospělý člověk vypořádat s tím, co z něj rodiče udělali. Může se se svým stavem uspokojit, nebo se snažit ho pozměnit. V tom pak má naprostou svobodu.

Podobně je tomu se křtem. Křest vylučuje pozdější rozhodnutí, neboť dítě už nemůže být nepokřtěné. Ale zůstává otevřené, co bude jako dospělý se křtem dělat. Může na něj zapomenout, může ho zanedbat, nebo z něj naopak těžit síly. Je to – podobně jako veškerá výchova – vklad, který rodiče uloží do duše dítěte a se kterým dospělý může zacházet, jak chce. V tomto smyslu je křest součástí celkové výchovy a rodiče by si jen měli zjednat jasno, zdali mohou ve křtu vidět skutečný vklad, který svému dítěti nechtějí odepřít.

Jak vypadá křest v Obci křesťanů?

Svátost křtu v Obci křesťanů probíhá v sedmi krocích. Křtící kněz se nejdříve obrací ke světu, odkud duše dítěte přišla na zemi. Obrací se svou vůlí, svým cítěním a myšlením na tvůrčí duchy, aby uvedl duši dítěte prostřednictvím tří substancí – vodou, solí a popelem – do obce Krista Ježíše. Potom se obrací na všechny přítomné jako na křestní shromáždění a naznačuje, jaký úkol je v tu chvíli čeká: že mají totiž duši, která je seslána ze společenství ve světech ducha mezi ně do společenství na zemi, přijmout a vnést do obce Krista Ježíše. Zároveň se naznačuje, jak je člověk trojím způsobem spojen s božským světem: svým tělem pochází z božské světonosné síly, svou duší pochází z božského působícího slova a svým duchem se má obracet k božským duchovním cílům. Při dalším kroku se kruh dále zužuje. Kněz se obrací na dva kmotry, oslovuje je jménem a vyslovuje jejich úkol: mají silou svých obětavých srdcí vést dítě v obci Krista Ježíše. Až čtvrtým krokem se křestní obřad obrací k dítěti. Kněz se ve svém nitru spojuje s duchovními mocnostmi, které poslaly dítě k nám, a zároveň se spojuje s Kristem žijícím na zemi, aby tak

budoval most mezi oběma světy a dovedl v tomto duchu slavnostně vyslovit jméno dítěte. Jméno zastupuje na zemi věčnou individualitu člověka.

Potom následuje vlastní křestní úkon, dotek třemi už jmenovanými substancemi. To jsou zprvu obyčejné pozemské hmoty. Používá se čistá voda, jedlá sůl a popel z dřevěného uhlí. Během křestního obřadu se však spojují s vyšší, božskou silou: voda představuje sílu všepronikajícího věčného rození, sůl všeudržující moc duše, a popel všeobnovující cíle člověka. Přitom se udělá vodou na čelo dítěte trojúhelník, solí na jeho bradu čtverec a popelem na prsa křížek. Potom se vyslovuje přání, aby dítě, posílené dary těchto tří substancí, žilo v obci Krista Ježíše prodchnuto trojjediným Bohem, což se vyjadřuje trojím křížováním dítěte. Poslední krok je jakýsi zpětný pohled na křest, jenž se konal před duchem, duší a pozemským chtěním přítomných a jehož smyslem bylo uvést křtěnce do společenství Krista Ježíše. Z něho vyplyne úkol, že obec má vést tuto duši i nadále, aby ve společenství s Kristem našla svou cestu do života na zemi.

K průběhu křestního obřadu můžeme přidat ještě postřeh, který souvisí s vnějším uspořádáním substancí na křestním stolku. Voda, sůl a popel se nacházejí ve třech malých miskách, které mají oválný tvar. Jedna zaoblená špička je poněkud prodloužená a ohnutá nahoru. Misky jsou na stolku rozestaveny do trojúhelníku tak, že jejich prodloužené špičky ukazují k sobě. To působí dojmem, jako by misky přijaly do sebe proud přicházející zhora, jenž se až zde na zemi rozděluje do tří částí. Tak znázorňují misky správný vztah pozemského člověka k Bohu, který v duchovním bytí je jeden, ale nám lidem na zemi se projevuje jako Otec, Syn a Duch v podobě trojjediného Boha. Jak jedno může zároveň být trojí, to si snadno ujasníme na prostoru. Je nesporně jeden celek, ale má zároveň tři rozměry. V abstraktním prostoru jsou rozměry stejné, avšak představujeme-li si v prostoru člověka, nejsou stejné, nýbrž mají zcela odlišné vlastnosti. Jejich rozdílnost nám bude ještě nápomocna k hlubšímu pochopení křtu. Na tomto příkladu je vidět, že křestní obřad je až do zdánlivě podružných detailů výrazem těch božských sil, které vedou člověka po jeho pozemské cestě.

Voda, sůl a popel

Křest v Obci křesťanů je myšlen jako křest dítěte. V jiných vyznáních se vyvinuly dnešní formy křtu ze křtu dospělých u prvních křesťanů. To vlastně předpokládá vědomí křtěnce, neboť tradiční křest je spojen s vyháněním zlých duchů, se zřeknutím se satana i jeho svodů a s vyznáním víry. Toho dítěte ještě není schopno, a proto ho přitom zastupuje kmotr. Na tento původ křtu poukazuje i význam, který se přikládá vodě. Má křtěnce očistit od hříchů a darovat mu nový život v Kristu. To se na konci křestního obřadu symbolizuje předáním bílého šatu, jenž původně vyjadřoval proměněné vědomí křtěnce. Křest určený pro dítě musí však mít poněkud jinou podobu.

Jaký smysl mají voda, sůl a popel při křtu v Obci křesťanů? K lepšímu pochopení tohoto smyslu se musíme nejdříve zabývat otázkou, co je vlastně člověk a jak se vyvíjí v dětství. Křestní obřad hovoří o tom, že duše křtěnce – a tím každého člověka – je seslána ze společenství v Duchu do společenství na zemi. Duše člověka tedy existuje před životem v těle, ale nejen existuje, nýbrž má poslání. Křest sice nehovoří přímo o opakovaných životech na zemi, ale touto myšlenkou nabývají jeho

výpovědi jistého smyslu. V čem spočívá poslání člověka? Apoštol Pavel přirovnává božskou tvůrčí činnost k práci hrnčíře, který ze stejné hmoty zhotovuje jednak nádoby ke vznešeným účelům, jednak k účelům obyčejným. Všech je potřeba, a stejně je „potřeba“ nejrůznějších osudových úkolů. Pomysleme jen na povšechný rozdíl mezi ženou a mužem. Pro osudové poslání to znamená velký rozdíl, jestli je člověk například matkou či otcem svých dětí. V každém osudu se takto ukazuje bohaté pletivo různých vztahů k různým lidem, se kterými máme „co dělat“. Poslání v tomto smyslu neznámá vždy něco světoborného, vždyť i handicapované dítě má své určité poslání. Vzbuzuje například ve svém okolí vůli k pomoci, což je něco nesmírně dobrého.

Ke splnění svého poslání však musí být člověk dostatečně připraven. Jednak musí být jeho tělo vybaveno zcela určitými schopnostmi, aby duše mohla vyvinout nadání, která si přinesla ke splnění životního úkolu. Jednak musí člověk být svou duší správně spojen s pozemským životem, ani příliš silně, ani příliš slabě, aby si v něm získal správné zkušenosti. Dále by člověk měl být schopen oplodit zemi novými idejemi a láskou, které přesahují rámec vlastního života a budují společnou duchovní budoucnost lidí a země. O souvislosti mezi člověkem a jeho posláním v současném životě si můžeme nejspíše udělat představu tak, že si nejdříve představujeme věčného lidského ducha, jemuž bylo od Boha stanoveno určité místo v celku světa. Tento duch žije opakovaně na zemi, kde obývá vždy nové tělo a kde mu slouží duše, nesoucí v sobě dobré i špatné plody minulosti. Splnění životního poslání se však neděje samovolně bez dalšího přičinění člověka. Proto mají rodiče a vychovatelé své děti připravovat na to, aby jednou v sobě našly ty tělesné, duševní a duchovní síly, které je učiní schopnými splnit jim uložené úkoly.

Křest k tomu může poskytnout určitou pomoc. Voda se ve křtu spojuje se silami, které působí ve všem rození. Zde nejde jen o okamžik narození, ale o všeobecné dění růstu a obnovování či omlazování stárnoucího stvoření. Celé stvoření by ustrnulo ve vývoji, kdyby ze všehomíra neustále neproudily do viditelného světa omlazující síly. V tomto celkovém dění je narození dítěte jen jeden příklad. Přitom všem hraje voda zřejmou úlohu. Je médiem zprostředkujícím síly růstu a života.

V této souvislosti jsou zajímavé některé výsledky novějšího přírodovědného bádání. Dnes víme, že růst a diferenciaci buněk neurčuje pouze jejich jádro s chromozómy, vždyť dědičná informace je ve všech buňkách stejná. Spolupůsobí také buněčná blána, která zprostředkuje vztah k okolí, aby buňka „věděla“, v co se má proměnit, jestliže bude patřit k srdci či k noze, a na jakém místě v tomto orgánu se nakonec ocitne. Existuje něco jako společné vědomí všech buněk nebo celého těla. Přírodovědec Rupert Sheldrake to nazval morfogenetickým polem. Rudolf Steiner hovořil o éterném těle. Ve chvíli dělení buňky se její jádro rozpouští v buněčném plazmatu. To můžeme chápat tak, že se buňka v nejcitlivější chvíli otevírá vlivům okolí či celku. Voda to zobrazuje svou formou, neboť má vždy snahu tvořit kapky, to jest sférický tvar.

K tomu patří další fenomén. Voda ubírá všem věcem, které v ní plují, na váze tolik, kolik samy váží. Činí je lehkými, čili ubírá na vlivu zemské tíže, takže mohou působit síly kosmického okruhu. Bez této skutečnosti by nebyl na zemi možný žádný růst a život. To má však ještě jinou stránku. Voda v sobě rozpouští nejrůznější látky a ty, které rozpouštět nemůže, chová v sobě jako malinké kapky v koloidní podobě. Tím

se neobyčejně zvětšuje jejich celkový povrch. V koloidech proto probíhají chemické pochody jinak než obvykle, což je dalším typickým znakem života. Viděli jsme, že voda uvolňuje látky z vlivu zemské tíže a otevírá je vlivům kosmického okolí. To, co se děje v mikroskopickém měřítku, můžeme pozorovat i ve velkém. V těhotenství totiž pluje plod ve vodě, takže ještě není vystaven zemské tíži, ale doznívá v něm bytí kosmické. Z tohoto stavu si odneseme znamení. Tak jako během těhotenství pluje ve vodě celý člověk, vznáší se potom ve vodní vrstvě náš mozek. K tomu se ještě vrátíme.

V posledních letech se pokusili různí badatelé prozkoumat citlivost vody a její reakce na nejrůznější vlivy. Vyvinuli různé metody, jak výsledky zobrazit. Nejdříve šlo o to, zachytit životní kvalitu vody, ale časem se otázky rozšířily. V posledních letech vyšlo najevo, že voda reaguje nejen na vnější nečistoty – což je celkem pochopitelné – ale také na lidské slovo, na hudbu, dokonce na pouhé myšlenky. Japonský lékař Masaru Emoto věnoval takovým pokusům patnáct let svého života. Popisuje účinek slova na vodní preparáty, které zmrazuje, takže se na vrcholu malinkých kapek utváří ledový krystal – anebo také ne, podle toho, jakým vlivům byla voda vystavena. V případě dobrého slova se tvoří krásné krystaly, v případě zlého slova buď žádné nebo značně narušené. Nejkrásnější tvary se ukazují po meditaci či modlitbě třeba buddhistických mnichů. Tyto náznaky zde musí stačit. Ukazují nám, že voda není citlivá jenom na vnější vlivy, ale stejně i na vlivy duševní a duchovní. Všechny vlivy zprostředkuje dál. Zbývá nám už jen krok k tomu, abychom pochopili, že voda ve křtu zprostředkuje takové síly, které ovlivňují v dobrém smyslu růst dítěte.

Jaké duchovní síly může voda ve křtu zprostředkovat? Křest vodou samozřejmě nevyvolává hrubé změny, spíš otvírá jiné možnosti používání tělesnosti. Každý dnešní člověk má vrozenou tendenci vidět svět jinak, než jaký je ve skutečnosti. V teologickém pojmosloví se tomu říká dědičný hřích, což neznamena vrozenou špatnost nebo nemravnost, ale právě onu vyšinutou optiku, že totiž vidíme svět hmotně a ne duchovně. Je nám to tak přirozené, že to už ani nevnímáme. V Bibli například čteme, že Bůh stvořil svět, a možná ze setrvačnosti v to ještě věříme, ale vnímáme to tak ve skutečnosti? Voda ve křtu má tedy zprostředkovat sílu, abychom dovedli aspoň v myšlenkách uchopit skutečnost, že veškeré hmotné bytí má svůj původ v duchovních světech čili v lůně Božím. Voda zde znamená všepromokávající sílu ducha, která je s to vyvážit v myšlení vrozenou chorobnou tendenci nevidět svět správně. Bude-li dítě pokřtěno brzy po narození, může se s ním tato síla spojit hlouběji, než v pozdějším věku, ale i pak má křest ještě svůj smysl. Můžeme myslet i na to, že dítě po křtu vyrůstá v duchovním ovzduší „obce Krista Ježíše“, které bude mít i na dálku dobrý vliv.

Druhou substancí je sůl. V obyčejném životě ji používáme k tomu, abychom dávali jídlům chuť a zvýrazňovali jejich povahu. Sůl používáme také k ukládání potravin. Vlastní význam soli pro křest se však ukazuje teprve při pohledu na člověka. Jako lidé musíme mít v krvi určitou hladinu soli. Ta je nutná pro život červených krvinek, to znamená proto, abychom mohli dýchat. Červené krvinky k sobě vážou kyslík a kyslíček uhlíčitý a umožňují tak naše dýchání. A dech je opět základem pozemského života. Hned po narození se člověk poprvé nadechne, potom po celý život bez ustání dýchá, až ve smrti vydechne naposled. Říká se, že člověk na konci života vydechne duši. Na tom něco je. Všimněme si, jak úzce souvisí dýchání s pohnutími duše. Jsme-li v pohodě, dýcháme hluboce a klidně. Jsme-li vzrušeni,

dýcháme rychle a prudce. Máme-li strach, je dech povrchní a slabý. I souhlas či odpor, radost či bolest, nadšení nebo zlost, zkrátka veškerý život duše se vyjadřuje dechem. Souznění našeho dechu s životními událostmi je nesmírně důležité. Jinak bychom šli životem netečně jako chladné zrcadlo. Teprve tehdy, když životní události prožíváme v dechu, to jest v nitru, stávají se životními zkušenostmi, které nás obohacují a ze kterých se učíme. S dechem úzce souvisí také řeč, kterou si s druhými lidmi navzájem vyměňujeme své duševní zážitky, a žijeme s nimi v pozemském společenství.

Dýchání je základním rytmem života. Každý rytmus má dva póly. Když vdechujeme, jsme trochu víc u sebe. Když vydechujeme, jsme trochu víc mimo sebe. Nejjasněji to ukazují první a poslední dech. Jsou póly: narození – smrt, inkarnace – exkarnace. Výše jsme hovořili o tom, že člověk má vrozenou tendenci nevidět svět správně. Tuto tendenci jsme nazvali chorobou hříchu. V oblasti dýchání se projevuje tak, že člověk vyvíjí větší sklon k jednomu ze dvou pólů a nehledá živé vyrovnaní. Buď se příliš silně spojuje s pozemským životem, nebo naopak příliš málo. V prvním případě je otrokem tělesných potřeb a není schopen třeba soucitu nebo nadšení pro něco, co přesahuje úzký rámec vlastního života. V druhém případě se možná života bojí, vyhýbá se sporům a žije raději ve vysněných světech. Projevy mohou být velice různé. Ani v prvním, ani v druhém případě nemůže duše vytěžit z pozemských zážitků to, co je nutno zachovat a včlenit do věčné bytosti člověka. Život v této určité inkarnaci jakoby zůstává ležet ladem. Křtíme-li dítě solí coby silou všudržujících světomocí, vyrovnáváme chorobnou tendenci duše a posilujeme v ní rytmus mezi uchopením pozemského života a uvolněním se z něho. Tak podporujeme možnost, aby si duše odnesla z pozemských zážitků věčný osudový plod. Brzký křest umožňuje těmto podpurným silám působit až do tělesnosti.

Popel je jinou hmotou než voda a sůl, a mnohem obtížněji lze uchopit jeho povahu. Není jako ony jednoduše celkem, ale směsí různých látek zbylých po spálení. Je to chaos bez tvaru a soudržnosti. Nejvíce nám popel připomíná biblický „prach země“, ze kterého jsme stvořeni a v který se navrátíme. Křestní obřad označuje jako nejdůležitější vlastnosti popela jeho váhu a všeobnovující sílu. To je zprvu poměrně záhadné vyjádření, neboť první pohled říká něco jiného. Když něco leží v popelu, je všeho konec. Také se nám popel nezdá těžký. Jiný pohled se však naskytne, díváme-li se na proces, ze kterého popel vznikl. Je to oheň. Jeho plamen sálá teplem a svítí v různých barvách. Přitom však stravuje hmotu a rozděluje ji do dvou částí. Jedna část stoupá vzhůru do vzduchu. Druhá část padá dolů k zemi. První je dým, v němž jsou obsaženy všechny spaliny z nekovů, hlavně z uhlovodíků, které se jako horké plyny šíří do vzduchu. Také obsahuje vodu v podobě páry. Druhá část je právě popel. Obsahuje spaliny z kovů a různé soli, které ovšem pozbyly svého krystalového tvaru. To je ten chaos bez tvaru a soudržnosti padající k zemi. Avšak právě v chaotizaci hmoty spočívá možnost obnovy. Neznáme dobře pocit úlevy, když se spaluje něco starého, sešlého, přežitého? Vzniká tím místo pro něco nového, a popel, hmota zůstávající po očištném ohni, se vrací do koloběhu látek. Z těchto úvah lze pochopit i zvyk starověku, že se lidé sypali popelem, když chtěli vyjádřit vnitřní obrat či pokání.

Vlastní význam popela se nám opět ukáže tehdy, obrátíme-li pohled na člověka. Tentokrát nelze substanci sledovat ve fyziologických účincích, neboť popel není v těle tak zjevně přítomný jako voda a sůl. Musíme začít jakoby zezadu. Po smrti

člověka a jeho spálení zůstává také jen popel. Nejvíc popela zůstává po kostech. Jsou nejmrtvější a nejtěžší částí těla. Prostřednictvím kostí jsme začleněni do oblasti zemské tíže a můžeme v pozemském prostředí něco konat, třeba pracovat. Kosti jsou podmínkou toho, že můžeme svou vůlí zasahovat do pozemských záležitostí. K tomu patří postřeh, který se většinou vymyká naší pozornosti, že nám totiž pocit vlastního těžiště – je to pocit slabý a málo vědomý – teprve dává možnost svobodného rozhodnutí. Možnost rozhodnutí souvisí s mravní odpovědností. Člověk může v životě jít za nejrůznějšími cíli, ale proto, že v něm žije zmíněná chorobná tendence duše, je v nebezpečí sledovat jen pozemské či osobní cíle. Křtíme-li dítě popelem, opět vyvažujeme tuto chorobnou tendenci a připravujeme duši na to, aby byla schopna uchopit všelidské duchovní cíle, které ji podněcují k dobrým, láskyplným činům, sloužícím pokroku celého lidstva. K tomu také patří schopnost vnitřního obratu – pokání – učinil-li člověk pro slabost duše něco nedobrého.

Výchova ve smyslu křtu

Křest vkládá do bytosti dítěte zárodek. Vštěpuje do něj možnost překonávání základního nedostatku člověka, který má v sobě, pokud žije na zemi. Aby se stal člověkem s plně vyvinutým já, schopným svobodného rozhodnutí, musí se odtrhnout od božského původu a mít v zásadě možnost volit zlo. Jinak by byla svoboda – a tím i láska – pouhým zdáním. Bible to naznačuje příběhem z ráje, kde had svedl Adama a Evu k tomu, aby jedli ze stromu poznání. Potom museli opustit ráj, což znamená, že sestoupili hlouběji do hmoty. Člověk od té doby má v sobě ony vrozené sklony, o kterých jsme hovořili: hrozí mu, že bude vidět svět pouze hmotně, může se buď příliš anebo málo spojit s tělesností čili s pozemským životem vůbec a může sledovat pouze sobecké cíle a zapomenout na obecně lidské ideály. To všechno má samozřejmě nejrůznější stránky. Člověk potřebuje v sobě mít určitou sílu, aby dovedl vrozené sklony v sobě překonávat. Tuto sílu dává dítěti křest.

Ovšem křest může být jenom začátkem na cestě ke křesťanskému životu a nevede k němu automaticky. Výchova je další nutnou součástí této cesty. Jakým směrem by se měla ubírat, nám říká křest samotný. Nejdříve křtíme dítě vodou a děláme mu na čelo trojúhelník. Jak jsme říkali, za čelem se vznáší ve vodě mozek, sídlo našeho vědomí. Je zajímavé pozorovat, jak dítě roste jakoby od hlavy dolů. Nejenže je hlava při porodu v poměru k ostatnímu tělu největší a nejvíc vyvinutá, ale růst vychází ještě v jiném smyslu od hlavy. Samozřejmě se nejedná o zvětšování těla, ale o jeho utváření a uchopování duchem dítěte.

Základní lidské schopnosti, to jsou vzpřímená chůze, mluva a myšlení, vycházejí od hlavy, přesněji od smyslů. Jakmile je dítě schopno upírat zrak na matku, snaží se zvedat hlavičku. Tu pak pomalu následuje trup a nakonec nohy. Tak „roste“ dítě odshora dolů. Dnes víme, že potřebuje vzor jiného člověka, aby si získalo vzpřímenou chůzi. Takzvané vlčí děti nechodí jako lidé, a také u slepých a zároveň hluchých dětí je složité probudit potřebnou vůli, aby se postavily na nohy. I další základní schopnosti se vytvářejí jen tehdy, má-li dítě kolem sebe mluvícího a myslícího člověka, kterého může vnímat smysly a napodobovat. Od něho se učí mateřštinu, ale zároveň jemnější způsob vyjadřování a myšlení, zkrátka základní ráz svého budoucího vědomí. Výchova ve smyslu křtu má vštípit do dětské duše zárodek vědomí, že základem všeho bytí není lhostejná hmota, ale nebeský Otec, k němuž vzhlížíme s vděčností. Výchova k vděčnosti umožňuje člověku, aby jednou chodil

světem právě s hlavou vzpřímenou. Tato fáze vývoje ve znamení vody, kdy růst vychází od hlavy, trvá asi do sedmého roku života.

Ve školním věku se dítě učí najít pravý vztah k okolnímu světu. Učí se psát a číst, to znamená komunikovat s lidmi okolo sebe. Osvojuje si základní vědomosti o světě, aby se v něm začalo orientovat. Pozemský svět se mu čím dál více stává domovem, ve kterém se dobře vyzná a kde žije rádo. Výuka má v tomto věku být ponořena do úcty ke všem jevům světa, aby se dítě na jedné straně ničeho nebálo a nestáhlo se do sebe, ale aby na druhé straně k věcem nevyvinulo pouze sobecký poměr. Kolem devátého roku se v dětském organismu tvoří a utvrzuje individuální poměr dechu k tepu srdce. V této době dítě pocituje poprvé samo sebe jako samostatnou osobnost, která si musí nově najít svůj vztah ke světu. Výuka náboženství přibližuje dětem v tomto věku velké postavy Starého zákona jako Abrahama, Mojžíše, Davida či Eliáše, kteří měli z vůle Boží naplnit na zemi určité poslání. To pomáhá dětem, aby jednou našly také vlastní poslání. Snadno chápeme z předchozích řádků, že se v tomto období dále vyvíjí zárodek, který jsme do dětské duše vložili křtem solí. To se ukazuje dokonce i na fyziologickém významu soli jako podkladu dýchání. Ve školním věku může dítě chodit na Nedělní obřad pro děti. Tam slýchá, že se učíme, abychom rozuměli světu a pracovali v něm, a že k tomu je třeba lásky. Dítě ještě nepracuje, ale připravuje se na to hledáním láskyplného vztahu k celému světu.

Období, ve kterém se dále vyvíjí zárodek vložený do dětské duše ve chvíli, kdy jsme ho křtili popelem, přesahuje už rámec vlastního dětství a přechází do mládí. Je to doba, ve které nejvíc rostou končetiny a tím kosti, jejichž vztah k popelu jsme si vysvětlili výše. Dospívající člověk se navždy a nadobro včleňuje do oblasti zemské tíže a pomalu se učí rozhodnout sám, co chce činit obsahem svého života. V tomto věku potřebují mladiství nejvíc, aby se mohli nadchnout pro skutečné ideály. Pseudoideálů je dnes ve světě přebytek. Tak má výchova ve třech krocích doplnit to, co jsme křtem vložili do duše dítěte, aby se v něm rozvinuly Kristovy síly.

Vidíme, že křest v Obci křesťanů je v souladu s vývojem člověka a že zprostředkuje něco, co člověk na cestě životem potřebuje, aby se správně včlenil do pozemského prostoru a času. Křest vodou mu pomáhá, aby ve vnějším i vnitřně-mravním smyslu chodil světem s hlavou vzpřímenou, křest solí mu pomáhá, aby ve slově našel cestu k druhému, a křest popelem mu pomáhá, aby v srdci našel bod vnitřní rovnováhy, ze kterého plynou dobré, láskyplné činy. Snadno v tom poznáváme tři směry trojrozměrného prostoru, které jsou určitým výrazem trojjediného Boha. Krásně to vyjadřují první tři věty večerní modlitby od Rudolfa Steinera (viz níže). Dítě, které se v tomto smyslu denně modlí tyto řádky, vyvíjí v sobě zárodky, položené ve křtu do jeho duše.

*Od hlavy k patě
jsem Boží obraz.
Od srdce do rukou
cítím Boží dech.
Mluvím-li ústy,
cítím vůli Boží.
Zřím-li Boha všude,
v matce i v otci,
ve všech milých lidech,*

*ve zvířatech i květinách,
ve stromech i kamenech,
nemám strach z ničeho,
jen lásku ke všemu,
co vůkol mne jest.*